

Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό
Τόμος 9 (1), 1 - 13
Δημοσιεύτηκε: 30 Απριλίου 2011

Inquiries in Sport & Physical Education
Volume 9 (1), 1 - 13
Released: April 30, 2011

www.hape.gr/emag.asp

ISSN 1790-3041

Απόψεις και Γνώσεις σε Θέματα Φύλου και Ισότητας και Διδασκαλία της Σχολικής Φυσικής Αγωγής
Στυλιανή Χρόνη, Μαρία Κοσκερίδου, Μαρία Χασάνδρα, Νίκος Ζουρμπάνος, Μάριος Γούδας,
& Ιωάννης Θεοδωράκης
ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων και των γνώσεων τεταρτοετών φοιτητών, φοιτητριών και εν' ενεργεία καθηγητών, καθηγητριών φυσικής αγωγής σε θέματα που αφορούν στη διδασκαλία της φυσικής αγωγής σε μικτά σχολικά τμήματα. Στην έρευνα συμμετείχαν 152 άτομα με μέσο όρο ηλικίας τα 37,62 έτη ($TA = 10,44$), εκ των οποίων 44 ήταν φοιτητές και 108 εν' ενεργεία καθηγητές και καθηγήτριες. Συλλέχθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες που ρωτήθηκαν, αντιλαμβάνονται παρόμοιες διαφορές στην επίδοση των αγοριών και κοριτσιών μέσα στο μάθημα της φυσικής αγωγής ($p > .05$). Οι αναλύσεις έδειξαν ότι για το 48,6% των ερωτηθέντων το μάθημα της φυσικής αγωγής εκτιμάται ως αποτελεσματικότερο όταν γίνεται σε μικτές ομάδες, ενώ το αξιοσημείωτο ποσοστό του 26,9% ήταν υπέρ των αμιγών ομάδων λόγω, κατά γενική ομολογία, διαφορετικού επιπέδου κινητικών ικανοτήτων, σωματικών χαρακτηριστικών και ανομοιογένειας ενδιαφερόντων. Οι δυσκολίες που καταγράφηκαν να αντιμετωπίζονται στην καθημερινή ταυτόχρονη επαφή με αγόρια και κορίτσια, κύρια αφορούσαν σε θέματα επικοινωνίας, πειθαρχίας, συμμετοχής και επιπέδου ικανοτήτων. Για το 55% των συμμετεχόντων η πανεπιστημιακή κατάρτισή τους δεν εκτιμήθηκε ως επαρκής για να διαχειριστούν ταυτόχρονα ομάδες αγοριών και κοριτσιών μέσα στο μάθημα, οι οποίοι και δήλωσαν ότι χρειάζονται περισσότερες γνώσεις σε θέματα κοινωνικο-εκπαιδευτικών προβλημάτων των νέων, φύλου και ισότητας, ψυχολογίας των φύλων και αντιμετώπισης έμφυλων διαφορών στην τάξη. Τα ευρήματα αυτά συζητούνται εστιάζοντας στο ρόλο της φυσικής αγωγής στη γαλούχηση ισότιμων μαθητών και μελλοντικών πολιτών.

Λέξεις κλειδιά: *διδασκαλία φυσικής αγωγής, φοιτητές, καθηγητές, ισότητα φύλων*

Viewpoints and Education on Gender and Equality Issues when Teaching Physical Education

Stiliani Chroni, Maria Koskeridou, Maria Chasandra, Nikos Zourbanos, Marios Goudas,
& Yannis Theodorakis

Department of Physical Education and Sports Sciences, University of Thessaly, Trikala, Hellas

Abstract

The purpose of the present inquiry was to explore physical educators' views and education on gender issues with reference to teaching in mixed gender physical education classes. A total of 152 people with a mean age of 37.62 ($SD = 10.44$) years participated in the study. Forty-four of them were male and female 4th-year university students and 108 were male and female physical educators teaching in Greek schools. Quantitative and qualitative data were collected. The male and female participants did not differ in their views on girls' and boys' performance in PE class ($p > .05$). The analyses revealed that 48.6% of the participants believed that a physical education class was running more effectively in mixed gender mode, while for 26.9% of them the class was more effective when run in a single-sex mode, mostly due to the students' differences in skill level, physical characteristics, and interests. The difficulties they reported facing in everyday contact with the students during classes predominantly involved communication, discipline, lack of

participation, and skill level issues. Fifty-five percent reckoned that the knowledge and experience obtained through their academic education was inadequate; whereas additional knowledge on socio-educational issues of teenagers, gender psychology, and coping with gender differences in class would be helpful. These findings are discussed with an emphasis on the role of school physical education on the development of equitable students and future citizens.

Key words: *teaching physical education, student-teachers, physical educators, gender equality*

Εισαγωγή

Η αθλητική δραστηριότητα, είτε αυτή αφορά τη συμμετοχή των παιδιών στον οργανωμένο αθλητισμό, στο σχολικό αθλητισμό ή στο ελεύθερο παιχνίδι, επιδρά θετικά στη σωματική και ψυχική υγεία των παιδιών (Ραζάκου, Τσαπακίδου, Μπέης, & Τσομπανάκη, 2003). Η ενασχόληση των παιδιών με τον αθλητισμό αποτελεί βασική παράμετρο, όχι μόνο για την κινητική και τη σωματική τους ανάπτυξη, αλλά και για την ολοκλήρωση των γνωστικών και κοινωνικοσυναισθηματικών χαρακτηριστικών τους. Η φυσική δραστηριότητα αποτελεί βασικότερο παράγοντα στην εν γένει ζωή των παιδιών και συμβάλει στην πολύπλευρη ανάπτυξή τους. Το παιδί εξελίσσεται μέσα από το παιχνίδι και την άσκηση. Η σχολική φυσική αγωγή και ο αθλητισμός αποτελούν ένα ιδανικό πεδίο για την ανάπτυξη ψυχολογικών και κοινωνικών επίκτητων χαρακτηριστικών (π.χ., δεξιοτήτων ζωής), η μάθηση των οποίων επιτυγχάνεται ευχάριστα μέσα από τη συμμετοχή σε κινητικές δραστηριότητες (Danish, 1996).

Στο σημείο αυτό καθίσταται εμφανής και σημαντικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού φυσικής αγωγής όσον αφορά στην πολύπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, στην κοινωνική αλληλεπίδραση που θα βιώσει μέσα στο πλαίσιο του μαθήματος ή του αθλητικού σωματείου, στις εμπειρίες προσαρμογής που θα του παρέχει μέσα στο κοινωνικό σύνολο της ομάδας και του σχολείου με τις άλλες εθνικότητες, θρησκείες ή κουλτούρες, τα διαφορετικά επίπεδα ικανοτήτων, και βέβαια με το άλλο φύλο. Ακραίες απόψεις καθηγητών φυσικής αγωγής όπως, «Τα κορίτσια είναι φυτά» (σελ. 91, Παπαϊωάννου, Γούδας, & Θεοδωράκης, 2003) σίγουρα δε βοηθούν την ισόρροπη ανάπτυξη αγοριών και κοριτσιών ανεξάρτητα από το φύλο τους. Το ζητούμενο λοιπόν σήμερα είναι η κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής, οι οποίοι θα προσεγγίζουν τις περιστάσεις αντιλαμβανόμενοι τα δεδομένα και τροποποιώντας μη-κατάλληλες συμπεριφορές που δεν προωθούν την ισότιμη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο φύλων (Flintoff, 1997). Καθώς ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει εκτιμηθεί ως εμφανής και σημαντικός, η κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευτικών αποτελεί στοιχείο που με τη σειρά του μπορεί να επηρεάσει θετικά και αποτελεσματικά προς την επιθυμητή κατεύθυνση μιας ισότιμης κοινωνικής δομής.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων φοιτητών, φοιτητριών και εν ενεργεία καθηγητών, καθηγητριών φυσικής αγωγής ως προς την ετοιμότητα και τις γνώσεις τους να διδάξουν σε μικτά σχολικά τμήματα, όπου ταυτόχρονα διαχειρίζονται ομάδες αγοριών και κοριτσιών προωθώντας την ολιστική ανάπτυξη αυτών. Ερέθισμα για την έρευνα αυτή δόθηκε από το γεγονός ότι η προετοιμασία των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής σε όλες τις αθλοπαιδιές που περιλαμβάνονται στο αναλυτικό πρόγραμμα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, στα περισσότερα ΤΕΦΑΑ της χώρας μας γινόταν σε μεμονωμένα τμήματα ανδρών και γυναικών όταν έλαβε χώρα η συλλογή δεδομένων για την παρούσα έρευνα.

Εκπαίδευση Καθηγητών Φυσικής Αγωγής σε Θέματα Φύλου

Η συνταγματική κατοχύρωση της ισότητας των δυο φύλων έχει συντελεστεί εδώ και χρόνια στις περισσότερες χώρες στον κόσμο. Έκτοτε, σταδιακά οι γυναίκες φαίνεται να κατακτούν ολοένα και περισσότερες «ανδροκρατούμενες» περιοχές διεκδικώντας ισότιμη μεταχείριση. Ωστόσο, παρά τη νομική αναγνώριση του δικαιώματος για ισότητα και την αναμφισβήτητη πρόοδο που έχει σημειωθεί, υπάρχουν τομείς όπου η ίση μεταχείριση εξαντλείται μέσα σε ένα τυπικό πλαίσιο και στερείται ουσίας. Η διαιώνιση των ανδροκρατούμενων αξιών και αντιληψης περί διαφορών μεταξύ των φύλων μέσα στο χώρο του αθλητισμού είναι εμφανής μέχρι σήμερα (United Nations Division for the Advancement of Women, 2007).

Η Χρόνη (2006) αναφερόμενη στα Ελληνικά δεδομένα παραθέτει κάποια στοιχεία που δείχνουν να επιβεβαιώνουν την αναπαραγωγή των στερεότυπων φύλου στο χώρο του αθλητισμού και φυσικής αγωγής, όπως είναι η συχνά υποτιμητική αντιμετώπιση των κοριτσιών στο μάθημα της φυσικής αγωγής αλλά και μέσα στην προπόνηση και δη η άποψη εν ενεργεία αθλητριών και φοιτητριών

τμημάτων φυσικής αγωγής για την απουσία ίσων ευκαιριών στον αθλητισμό όσον αφορά στα κορίτσια.

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας θεωρητικά και θεσμικά κατοχυρώνει την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα. Ωστόσο, το ζήτημα της εκπαίδευσης και ανάπτυξης των νέων μας μέσα από τη φυσική αγωγή και τον αθλητισμό αξίζει να επαναπροσεγγιστεί με βάση την αρχή της ισοτιμίας. Η έννοια της ισοτιμίας σε αντίθεση με αυτή της ισότητας, αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα ανάμεσα στα δυο φύλα και θέτει τα θεμέλια για μία όχι ίδια, αλλά δίκαιη πρόσβαση σε όλους στον αθλητισμό. Η ισότιμη μεταχείριση για παράδειγμα, λαμβάνει υπόψη πως για την ανοιχτή και ίση πρόσβαση όλων στην άσκηση και στον αθλητισμό, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι προηγούμενες εμπειρίες και ευκαιρίες που έχουν οι μαθητές/τριες στοιχεία που διαφοροποιούν τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια, τα οποία είναι σχεδόν πάντα πιο εξοικειωμένα με το χώρο του αθλητισμού και των κινητικών δραστηριοτήτων γενικότερα (Χρόνη & Χατζηγεωργιάδης, 2007).

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες δημιουργήθηκαν τα μικτά τμήματα φυσικής αγωγής στα σχολεία στο πλαίσιο της προσπάθειας για επίτευξη της ισότητας ευκαιριών για τα δυο φύλα. Λόγω όμως του εσπευσμένου της μετατροπής αυτής στις περισσότερες χώρες δεν είχαν σχεδιαστεί κατάλληλα προγράμματα κατάρτισης των καθηγητών. Κατά τη Scraton (1987), τα μικτά τμήματα δεν έφεραν τις αναμενόμενες αλλαγές, καθώς τα πρότυπα θηλυπρέπειας και αρρενωπότητας φαίνεται ότι συνέχισαν να αναπαράγονται, και φυσικά να εκδηλώνονται πιο έντονα μέσα στα μικτά τμήματα, με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των κοριτσιών από τη συμμετοχή στις αθλητικές δραστηριότητες.

Δυστυχώς, και οι ίδιοι οι καθηγητές συχνά ασυνείδητα, αναπαράγουν με τις συμπεριφορές τους θεμελιωμένα στερεότυπα, καθιστώντας ακόμη πιο εμφανείς τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων (Scraton, 1987). Πέραν αυτού, οι παραδοσιακές αντρικές αξίες αναπαράγονται εντονότερα καθώς, τα αγόρια έχουν περισσότερη επαφή με τον καθηγητή ή την καθηγήτρια φυσικής αγωγής, λαμβάνουν περισσότερη προσοχή, από αυτόν ή αυτήν, τους επιτρέπεται να μιλούν περισσότερο μέσα στο μάθημα και γενικά είναι περισσότερο εμφανή μέσα στο μάθημα. Από την άλλη πλευρά, τα κορίτσια είναι συχνά παθητικοί παρατηρητές των κινητικών δραστηριοτήτων των αγοριών. Τα τελευταία, δέχονται να ασκούνται μόνο μέσα σε ομάδες του ίδιου φύλου και αγνοούν τα κορίτσια, με εξαίρεση μόνο για τα κορίτσια που είναι ταλαντούχες σε αθλήματα (δηλ., καλές αθλήτριες), ενώ τα κορίτσια είναι διατεθειμένα να ασκηθούν σε μικτές ομάδες. Τέλος, τα αγόρια χρησιμοποιούν συχνά σεξιστικά σχόλια για τα σώματα των κοριτσιών στο μάθημα της φυσικής αγωγής με συνέπεια τα κορίτσια να διατάζουν ακόμη και να ντρέπονται να συμμετάσχουν σε αθλητικές δραστηριότητες για καθαρά κατασκευασμένους, εν τέλει, λόγους. Βέβαια, αυτό έχει ως έμμεση συνέπεια και τη χαμηλή αυτοπεποίθηση πολλών κοριτσιών κύρια σε σχέση με την εικόνα που αναπτύσσουν για το σώμα τους (Χρόνη & Χατζηγεωργιάδης, 2007).

Στην Ελλάδα, τα στοιχεία για την αποτελεσματική ή μη-αποτελεσματική λειτουργία των μικτών τμημάτων φυσικής αγωγής, όσον αφορά το στόχο του μαθήματος κατά το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, είναι από ελλιπή έως ανύπαρκτα (Χρόνη & Χατζηγεωργιάδης, 2007). Στη δεκαετία του 1980 έγιναν προσπάθειες για αναθεώρηση του αναλυτικού προγράμματος και των σχολικών βιβλίων με σκοπό (ανάμεσα στα άλλα) την αφαίρεση του περιεχομένου που τυχόν εξέφραζε κάποια προκατάληψη στα φύλα. Βέβαια δεν υπήρξε συστηματική προσπάθεια αλλαγής στις καθημερινές εκπαιδευτικές πρακτικές, οι οποίες πιθανολογούμε (λόγω έλλειψης ερευνητικών στοιχείων για τη φυσική αγωγή) ότι θα εξουδετέρωναν τις παραδοσιακές στάσεις απέναντι στο ρόλο των φύλων, ούτε υπήρχε πρόβλεψη να γίνονται στην τάξη ειδικές συζητήσεις για θέματα διαφυλικών διαφορών ή σεξουαλικών ταυτοτήτων (Δεληγιάννη & Ζιώγου, 1993). Σήμερα, πέντε χρόνια μετά την έναρξη χρήσης των νέων εκπαιδευτικών βιβλίων και πάλι τα στοιχεία απουσιάζουν.

Το πρόβλημα φαίνεται να σχετίζεται άμεσα με την κατάρτιση των καθηγητών φυσικής αγωγής και προπονητών. Σύμφωνα με τη Χρόνη (2006) στα πέντε τμήματα φυσικής αγωγής και αθλητισμού που λειτουργούν στην Ελλάδα, τα θέματα φύλου και ισότητας θίγονται ελάχιστα, καθώς πολύ πρόσφατα (μόλις τα ακαδημαϊκά έτη 2004 - 2005 και 2005 - 2006) εντάχθηκαν μαθήματα ανάλογου περιεχομένου σε δύο από αυτά. Η εκπαίδευση καθηγητών και καθηγητριών φυσικής αγωγής φαίνεται πως διεθνώς παρουσιάζει ελλείψεις σε θέματα φύλου και ισότητας και όταν οι διδάσκοντες παρουσιάζουν αντιλήψεις και προσδοκίες βασιζόμενες στο κοινωνικό φύλο, τότε ενισχύονται τα κοινωνικά στερεότυπα φύλου (Laker, Laker, & Leab, 2003).

Σε κάθε γνωστικό και εκπαιδευτικό αντικείμενο, οι γνώσεις και οι ικανότητες αφενός, τα προσωπικά πιστεύω και οι αξίες αφεντέρου των διδασκόντων καθορίζουν το επίπεδο επαγγελματισμού

αλλά και επιτυχίας της διδακτικής πράξης. Καθώς η ολοκληρωμένη και επαρκής κατάρτιση των εκπαιδευτικών στα θέματα περί ισότητας φύλων κρίνεται απαραίτητη και ως το πλέον ενδεδειγμένο βήμα για την άμβλυση των έμφυλων διαφορών στο χώρο του αθλητισμού, δόθηκε το έναυσμα για την επικείμενη έρευνα. Συλλέχθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα που εξέτασαν τις απόψεις τεταρτοετών φοιτητών, φοιτητριών και εν' ενεργεία καθηγητών, καθηγητριών φυσικής αγωγής ως προς την ετοιμότητα και τις γνώσεις τους να διδάξουν σε μικτά σχολικά τμήματα. Ποιο συγκεκριμένα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν είχαν σκοπό εξετάσουν την παρακάτω ερευνητική υπόθεση και να απαντήσουν τρία ερευνητικά ερωτήματα:

1. Θα υπάρχουν διαφορές στις απόψεις μεταξύ ανδρών και γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα όσον αφορά στις επιδόσεις αγοριών και κοριτσιών στο μάθημα της φυσικής αγωγής;
2. Ποιές οι απόψεις των καθηγητών, καθηγητριών και τεταρτοετών φοιτητών, φοιτητριών Τ.Ε.Φ.Α.Α. όσον αφορά στο μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία για το αν είναι αποτελεσματικότερο να γίνεται σε μικτές ή σε αμιγείς ομάδες με βάση το φύλο των παιδιών;
3. Ποιές δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι καθηγητές, καθηγήτριες και τεταρτοετείς φοιτητές, φοιτήτριες ΤΕΦΑΑ όταν διδάσκουν το μάθημα της φυσικής αγωγής στα μικτά σχολικά τμήματα και πώς τις χειρίζονται;
4. Είναι ικανοποιητική ή ελλιπής η κατάρτιση των καθηγητών, καθηγητριών και τεταρτοετών φοιτητών, φοιτητριών ΤΕΦΑΑ να διδάξουν σε μικτά σχολικά τμήματα;

Μέθοδος & Διαδικασία

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 152 άτομα με μέσο όρο ηλικίας τα 37,62 ($TA = 10.44$) έτη φοιτητές και φοιτήτριες ηλικίας από 22 έως 29 ($MO = 23.46$, $TA = 0.25$) και εν ενεργεία καθηγητές και ηλικίας από 30 έως 60 ετών ($MO = 43.37$, $TA = 6.12$). Οι 44 φοιτητές και φοιτήτριες (20 άντρες, 24 γυναίκες) που συμμετείχαν, είχαν ολοκληρώσει την πρακτική άσκηση στα σχολεία στο πλαίσιο φοίτησης τους στο εκάστοτε ΤΕΦΑΑ, ενώ οι 108 απόφοιτοι (54 άντρες, 54 γυναίκες) εργάζονταν σε σχολεία της χώρας. Οι 72 (66%) διδασκαν στην πρωτοβάθμια με μέσο όρο προϋπηρεσίας τα 11.91 ($TA = 8.05$) έτη και οι 36 (34%) στη δευτεροβάθμια με μέσο όρο προϋπηρεσίας τα 10,57 ($TA = 8.69$) έτη.

Από τους συμμετέχοντες, το 88,8% ήταν απόφοιτοι ΤΕΦΑΑ, το 9.2% ήταν απόφοιτοι της ΕΑΣΑ και το 2% ήταν απόφοιτοι τμήματος φυσικής αγωγής της αλλοδαπής. Το 7.3% των εν' ενεργεία διδασκόντων είχε σπουδές σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Το 83% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι προετοιμάζεται στο σπίτι για την ημερήσια εκπαιδευτική μονάδα που θα διδάξει, ενώ το 16.3% δεν ασχολείται με την προετοιμασία του μαθήματος. Σχετικά με την απουσία προετοιμασίας, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως είτε δεν έχουν χρόνο ή δεν το χρειάζονται λόγω εμπειρίας, ή τέλος θεωρούν ότι το αναλυτικό πρόγραμμα που τους έχει δοθεί από το υπουργείο είναι διαφωτιστικό και ταυτόχρονα αρκετό.

Συλλογή Δεδομένων

Για τη συλλογή δεδομένων συμπληρώθηκαν ανώνυμα πέντε (5) γραπτές ερωτήσεις που διερευνούσαν τις απόψεις των συμμετεχόντων πάνω σε θέματα φύλου και ισότητας, καθώς και τις μεθόδους χειρισμού των μαθητών και μαθητριών σε μικτά τμήματα σχολικής φυσικής αγωγής. Οι ερωτήσεις αναπτύχθηκαν από τους Χρόνη, Χασάνδρα και Θεοδωράκη για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και βασίστηκαν στα αποτελέσματα της έρευνας των Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Ζιώγου και Φρόση (2002) που υλοποιήθηκε με τη χρηματοδότηση του ΕΠΕΑΕΚ II και τη στήριξη του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Η έρευνα αυτή είχε ως στόχο την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και την ανάπτυξη παρεμβατικών προγραμμάτων για την προώθηση της ισότητας των φύλων.

Το περιγραφικό ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας περιείχε τρία (3) μέρη: Το πρώτο μέρος περιελάμβανε τις δημογραφικές ερωτήσεις (ηλικία, φύλο, χρόνια προϋπηρεσίας, κλπ). Το δεύτερο μέρος περιελάμβανε μία κλειστή ερώτηση όπου ζητούσε από τους συμμετέχοντες να δηλώσουν αν θεωρούν ότι διαφέρουν τα δύο φύλα μεταξύ τους ως προς τις επιδόσεις τους στη φυσική αγωγή στην Α/θμια και στη Β/θμια εκπαίδευση. Οι απαντήσεις δίνονταν τσεκάροντας μια εκ των εξής τριών επιλογών: (α) Υπερέχουν τα αγόρια, (β) Υπερέχουν τα κορίτσια και (γ) Δεν υπάρχει διαφορά. Στο τρίτο μέρος, με τέσσερις (4) ανοιχτές ερωτήσεις έγινε προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στα εξής θέματα: (1) απόψεις για την διδασκαλία της ΦΑ σε μικτές ή αμιγείς ομάδες, (2) δυσκολίες συνύπραξης αγοριών κοριτσιών στη σχολική ΦΑ, (3) τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών και (4) επάρκεια

γνώσεων για αποτελεσματική διδασκαλία σε μικτά τμήματα ΦΑ.
Ερευνητική Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες προσεγγίστηκαν σε πέντε πόλεις τις Ελλάδας: Κομοτηνή, Σέρρες, Θεσσαλονίκη, Τρίκαλα και Αθήνα. Για τη συλλογή των δεδομένων η ερευνήτρια επισκέφθηκε τρία από τα πέντε ΤΕΦΑΑ της χώρας όπου και συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια φοιτητές και φοιτήτριες, οι οποίοι είχαν ολοκληρώσει την πρακτική άσκηση στα σχολεία, γεγονός που τους έδινε μια πρώτη, έστω μικρή, εμπειρία διδακτικής του μαθήματος. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς έγινε στο σχολείο του εκάστοτε, μετά από συνεννόηση για την ώρα όπου έχει κενό ο εκπαιδευτικός. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν ανώνυμα. Το έντυπο συμμετοχής που δόθηκε, ενημέρωνε ότι η συμμετοχή ήταν εθελοντική και ότι είχαν δικαίωμα διακοπής οποιαδήποτε στιγμή.

Αναλύσεις Δεδομένων

Η ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS 16.0. Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν από το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αναλύθηκαν με ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) εξετάζοντας έτσι τις πιθανές διαφορές μεταξύ τεσσάρων (4) ομάδων που δομήθηκαν με βάση τα χρόνια εμπειρίας. Η πρώτη ομάδα είχε 2 έως 8 χρόνια εμπειρίας στο σχολείο (17 άνδρες και 23 γυναίκες), η δεύτερη ομάδα είχε 10 έως 19 χρόνια εμπειρίας (21 άνδρες, 20 γυναίκες), η τρίτη ομάδα είχε 20 έως 35 χρόνια διδακτικής εμπειρίας (16 άνδρες, 11 γυναίκες) και η τέταρτη ομάδα είχε μόνον την εμπειρία της πρακτικής άσκησης στο σχολείο (20 φοιτητές και 24 φοιτήτριες). Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις ανοιχτές ερωτήσεις του τρίτου μέρους αναλύθηκαν στο σύνολό τους με την ποιοτική μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου (Boyatzis, 1998; Παπαϊωάννου, Γούδας, & Θεοδωράκης, 2003) καθώς στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η σε βάθος επεξεργασία πληροφοριών σχετικών με πιθανές ελλείψεις και αδυναμίες Ελλήνων εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής κατά το έργο τους στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω και συζητούνται συνολικά για το όλο δείγμα της έρευνας χωρίς να γίνεται αναφορά σε μεμονωμένες σχολικές μονάδες, πανεπιστημιακά τμήματα ή πόλεις για λόγους προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Αποτελέσματα

Ερευνητική Υπόθεση: Επιδόσεις στη Σχολική Φυσική Αγωγή & Φύλο

Στην ερώτηση εάν υφίσταται διαφορά στις επιδόσεις των αγοριών και κοριτσιών στο μάθημα της φυσικής αγωγής, το 56.7% των συμμετεχόντων εκτίμησε ότι για τους μαθητές στην πρωτοβάθμια δεν υπάρχει διαφορά, ενώ το 32.8% ανέφερε ότι υπερέχουν τα αγόρια και το 10.4% ότι υπερέχουν τα κορίτσια. Αναφορικά στους μαθητές και μαθήτριες της δευτεροβάθμιας, το 72.2% των συμμετεχόντων εκτίμησε ότι υπερέχουν τα αγόρια, το 25.6% ότι δεν υπάρχει διαφορά ενώ το 2.3% ανέφερε ότι υπερέχουν τα κορίτσια. Με ανάλυση *t*-test για ανεξάρτητα δείγματα εξετάστηκαν πιθανές διαφορές μεταξύ των ανδρών και γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα ως προς τη «διαφορά επιδόσεων των δυο φύλων στη σχολική φυσική αγωγή» που αντιλαμβάνονται. Δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στις απόψεις μεταξύ ανδρών ($M = 2.58$) και γυναικών ($M = 2.76$) που απάντησαν στην ερώτηση αυτή ($t_{150} = -1.576$; $p = .117$).

Ερευνητική Ερώτηση 1: Βιώματα και Απόψεις για τα Μικτά Τμήματα ΦΑ στο Σχολείο

Εξετάζοντας την άποψη των συμμετεχόντων αναφορικά στο αν το μάθημα της φυσικής αγωγής γίνεται αποτελεσματικότερα σε μικτές ή αμιγείς ομάδες, το 49% δήλωσε προτίμηση στη διδασκαλία σε μικτές ομάδες φύλου, ενώ το 26,9% σε αμιγείς ομάδες φύλου. Υπήρξε και ένα μικρό ποσοστό 1,3% που δήλωσε ότι είτε είναι μικτές ή αμιγείς οι ομάδες είναι το ίδιο αποτελεσματικό το μάθημα και ο διαχωρισμός γίνεται με βάση άλλα κριτήρια. Επίσης, ένα ποσοστό της τάξεως του 13,8% των ερωτηθέντων διαχώρισε ότι προτιμά τη διδασκαλία σε μικτά τμήματα στην πρωτοβάθμια και σε αμιγή τμήματα στη δευτεροβάθμια. Τέλος, ένα 9% δεν απάντησε στην ερώτηση. Όσον αφορά στους λόγους προτίμησης των μικτών ή αμιγών ομάδων διδασκαλίας, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου όπου διακρίθηκαν τα θέματα που παρατίθενται στους Πίνακες 1 και 2.

Σε γενικές γραμμές, οι ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι προτιμούν τη διδασκαλία σε μικτές ομάδες υποστήριξαν ότι επιτυγχάνεται καλύτερη συνεργασία και αλληλοεπίδραση ανάμεσα στα δυο φύλα, αποφεύγοντας ή περιορίζοντας έτσι τις διακρίσεις φύλου, ικανοτήτων και απόδοσης. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον εκτιμούν ότι το μάθημα της φυσικής αγωγής γίνεται πιο αποτελεσματικό,

οργανωμέ-νο και ομαδικό. Αντίστοιχα, οι υποστηρικτές των αμιγών ομάδων επέλεξαν αυτό τον τρόπο διδα-

Πίνακας 1. Λόγοι προτίμησης διδασκαλίας σε μεικτές ομάδες φύλου και ποσοστά απαντήσεων από το σύνολο των ερωτηθέντων που απάντησαν

Λόγοι που εκφράστηκαν	%
Ομαλή κοινωνικοποίηση/ συνύπαρξη/ εξοικείωση με το αντίθετο φύλο	39.1
Εξάλειψη διαφορών απόδοσης / ικανοτήτων	24.0
Εξάλειψη διακρίσεων φύλου / επίτευξη ομοιογένειας	21.0
Αποτελεσματικότητα μαθήματος	20.0
Επίτευξη αλληλοσυνεργασίας/ άμυλλας/ υγιούς ανταγωνισμού	16.2
Αλληλοεπίδραση των δυο φύλων	13.5

Πίνακας 2. Λόγοι προτίμησης διδασκαλίας σε αμιγείς ομάδες φύλου και ποσοστά απαντήσεων από το σύνολο των ερωτηθέντων που απάντησαν

Λόγοι που εκφράστηκαν	%
Διαφορετικό επίπεδο κινητικών ικανοτήτων / σωματικών χαρακτηριστικών	26.7
Αποτελεσματικότητα μαθήματος	23.0
Περισσότερη ομοιογένεια ως προς τα ενδιαφέροντα	22.0
Αποφυγή αισθήματος ντροπής / κόμπλεξ	15.0
Διαφορετικό επίπεδο ωριμότητας	13.2

σκαλίας γιατί εκτιμούν ότι υπάρχουν κινητικές, σωματικές και ψυχολογικές διαφορές ανάμεσα στους μαθητές και στις μαθήτριες, αλλά και μία σειρά από διαφορετικά ενδιαφέροντα που καλείται ο καθηγητής ή η καθηγήτρια να λάβει υπόψη και να ανταποκριθεί όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα.

Περαιτέρω, η απουσία προτίμησης διδασκαλίας σε μικτές ή αμιγείς ομάδες από κάποιους καθηγητές και καθηγήτριες (1,3%) βασίστηκε στο επιχείρημα ότι ανάλογα με τον εκάστοτε στόχο του μαθήματος και τις ανάγκες του τμήματος γίνεται διαχωρισμός ομάδων είτε με βάση το φύλο ή με βάση τις ικανότητες. Άλλες φορές το μάθημα πραγματοποιείται με ταυτόχρονη συμμετοχή όλης της τάξης με σκοπό την προώθηση της καλύτερης συνεργασίας και του αρτιότερου μαθήματος. Τέλος, το 13,8% των συμμετεχόντων υποστήριξε ότι οι διαφορές των παιδιών ως προς τα σωματικά χαρακτηριστικά τους (π.χ., η μυϊκή δύναμη), οι ηλικιακές ιδιαιτερότητες (π.χ., εφηβεία), αλλά και η ανομοιογένεια των τμημάτων ως προς τα ενδιαφέροντα αποτελούν σημαντικές παραμέτρους για το διαχωρισμό ομάδων στην εκπαίδευση. Συνοψίζοντας, οι συμμετέχοντες εκτιμούν ότι η διδασκαλία του μαθήματος της φυσικής αγωγής είναι αποτελεσματικότερη στις μικρές τάξεις του δημοτικού όταν γίνεται σε μικτές ομάδες, ενώ σε παιδιά της Ε' και Στ' δημοτικού, του γυμνασίου και του λυκείου όταν γίνεται σε αμιγείς ομάδες φύλου.

Ερευνητική Ερώτηση 2: Δυσκολίες Συνύπαρξης και Αντιμετώπιση Αυτών

Δυσκολίες Συνύπαρξης Αγοριών και Κοριτσιών στη Σχολική Φυσική Αγωγή. Στην ερώτηση που διερεύνησε τις δυσκολίες που συνήθως δημιουργεί η συνύπαρξη αγοριών και κοριτσιών μέσα στο μάθημα της φυσικής αγωγής, οι απαντήσεις οργανώθηκαν σε δυσκολίες που παρατηρούνται σε αγόρια, σε κορίτσια και σε δυσκολίες κοινές για τα δυο φύλα με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Οι κατηγοριοποιήσεις των δυσκολιών παρουσιάζονται στους Πίνακες 3, 4, και 5.

Όσον αφορά στα κορίτσια, οι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν σε αίσθημα ντροπής, κατωτερότητας αλλά και σε φόβο που δημιουργεί ο επικείμενος αρνητικός σχολιασμός στον οποίο τα κορίτσια αντιλαμβάνονται πως εκτίθενται. Παρατηρείται λοιπόν μειωμένη συμμετοχή των κοριτσιών, που κατά την εκτίμηση των ερωτηθέντων, πηγάζει από την υποτίμηση των ικανοτήτων τους, γεγονός στο

οποίο έδωσαν έμφαση κάποιοι εκπαιδευτικοί υποστηρίζοντας ότι τα κορίτσια έχουν μειωμένες ικανότητες. Από τους ερωτηθέντες, ένα ποσοστό 19% απάντησε ότι δεν αντιμετωπίζει καμία δυσκολία στην συνύπαρξη των δυο φύλων στα σχολεία.

Πίνακας 3. Δυσκολίες που παρουσιάζονται στα κορίτσια κατά τη συνύπαρξη αγοριών και κοριτσιών στο μάθημα της φυσικής αγωγής

Λόγοι που εκφράστηκαν	%
Αίσθημα ντροπής / κατώτερότητας / φόβου	14.0
Μειωμένη συμμετοχή λόγω υποτίμησης των ικανοτήτων τους	11.0
Αντίληψη ότι έχουν μειωμένες ικανότητες	9.0

Πίνακας 4. Δυσκολίες που παρουσιάζονται στα αγόρια κατά τη συνύπαρξη αγοριών και κοριτσιών στο μάθημα της φυσικής αγωγής

Δυσκολίες που καταγράφηκαν	%
Απειθαρχία / εκδήλωση τσακωμών	8.0
Αρνητικός σχολιασμός επίδοσης κοριτσιών / υποβιβασμός ικανοτήτων	7.0
Παίζουν πιο έντονα / πιο ενεργητικά / πιο δραστήρια	6.0
Μη προτίμηση κοριτσιών στο παιχνίδι	4.0

Αναφορικά με τα αγόρια, αυτά φαίνονται να εμπλέκονται πιο δραστήρια και με μεγαλύτερη ενέργεια συγκριτικά με τα κορίτσια στο παιχνίδι, σε ελεύθερες δραστηριότητες, σε γυμναστικές ασκήσεις και στο μάθημα της γυμναστικής γενικότερα. Επίσης, προτιμούν τις ανταγωνιστικές δραστηριότητες που προκαλούν τα όρια τους, τα ομαδικά αθλήματα και θεωρούν ότι είναι περισσότερο ικανά / πιο καλοί στα αθλήματα. Οι συμμετέχουσες και συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα ανέφεραν πως μέσα στο μάθημα έχουν αντιμετωπίσει συμπεριφορές όπως απειθαρχία, πρόκληση τσακωμών, αρνητικό σχολιασμό των κοριτσιών και υποβιβασμό των ικανοτήτων τους, με συνέπεια τη μη προτίμηση των κοριτσιών στις ομάδες τους. Τέλος, αναφέρθηκαν στην έντονη και ενεργητική συμμετοχή, που *‘χαρκτηρίζει’* τα αγόρια στη φυσική αγωγή.

Καταγράφηκαν και ορισμένες δυσκολίες οι οποίες ήταν κοινές για τα δυο φύλα. Πιο αναλυτικά, οι ερωτηθέντες έκαναν λόγο για έντονη ανταγωνιστικότητα, ελλιπή συνεργασία, δύσκολη επικοινωνία μεταξύ μαθητών και μαθητριών, εκδήλωση αρνητικού σχολιασμού, ζήλεια, αντιπάθεια, διαμάχες και διαφορές δύναμης / απόδοσης. Επιπρόσθετα, αναφέρθηκε η προτίμηση διαφορετικών δραστηριοτήτων, όπου στα αγόρια υπάρχει μεγαλύτερη προτίμηση για αθλοπαιδιές (καλαθοσφαίριση, ποδόσφαιρο, χειροσφαίριση), ενώ στις μαθήτριες μεγαλύτερος ενθουσιασμός στο μοντέρνο και παραδοσιακό χορό, αεροβική, και γενικά αθλητικές δραστηριότητες που σχετίζονται με το ωραίο σώμα.

Τρόποι Αντιμετώπισης Δυσκολιών Διδασκαλίας σε Μικτά Τμήματα. Εξετάστηκε και ο τρόπος αντιμετώπισης των δυσκολιών που προαναφέρθηκαν ότι συναντούν οι εκπαιδευτικοί κατά τη συνύπαρξη των δυο φύλων στο πλαίσιο της διδασκαλίας. Οι καθηγητές, καθηγήτριες και οι φοιτητές, φοιτήτριες παρέθεσαν τις ενδιαφέρουσες εμπειρίες τους, οι οποίες παρουσιάζονται στον Πίνακα 6.

Πίνακας 5. Δυσκολίες που παρουσιάζουν και τα δυο φύλα κατά τη συνύπαρξή τους στο μάθημα της φυσικής αγωγής

Δυσκολίες που καταγράφηκαν	%
Αρνητικός σχολιασμός απόδοσης / κοροϊδία	7.0
Δύσκολη επικοινωνία	5.0
Διαφορά δύναμης / απόδοσης	4.0
Ύπαρξη προστριβών / διαμάχες	4.0
Ζήλεια / αντιπάθεια	3.0

Διαφορετικά ενδιαφέροντα βάση έμφυλων προτύπων / κοινωνικών στερεότυπων	3.0
Ανταγωνιστικότητα	2.0
Ελληνής συνεργασία	1.0

Πίνακας 6. Τρόποι αντιμετώπισης δυσκολιών κατά τη συνύπαρξη αγοριών και κοριτσιών στο μάθημα της Φυσικής αγωγής

Τρόποι αντιμετώπισης δυσκολιών με...	%
Σχηματισμό μεικτών-ισοδύναμων ομάδων	13.1
Διαχωρισμό ως προς τις ικανότητες / φύλο	9.8
Δημιουργία θετικού κλίματος / παροχή κινήτρων συμμετοχής	9.2
Προσαρμογή προγραμμάτων ώστε να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και των δυο φύλων	7.2
Συζήτηση / διάλογο	3.5
Ενίσχυση ομαδικού παιχνιδιού	5.9
Πειθαρχία / παρατηρήσεις	5.2
Προσανατολισμό στην προσπάθεια και όχι στη νίκη	3.2
Ενθάρρυνση/ Επιβράβευση προσπάθειας	4.3

Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι για την αντιμετώπιση των δυσκολιών στο μάθημα θέτουν ως προτεραιότητες την ενίσχυση του ομαδικού παιχνιδιού και την ενθάρρυνση της προσπάθειας των παιδιών. Δίνουν στόχους εφικτούς σε μαθητές και μαθήτριες, χρησιμοποιώντας την επιβράβευση και τα κίνητρα. Ο ρόλος της επιβράβευσης εκτιμούν ότι μειώνει τη χαμηλή αυτοεκτίμηση που εμφανίζουν τα κορίτσια προερχόμενη από τον αρνητικό σχολιασμό των συμμαθητών τους. Επιπρόσθετα, διασφαλίζουν ένα θετικό κλίμα και ενισχύουν τα κίνητρα συμμετοχής ώστε να μετριαστεί η εμφάνιση δύσκολων ή προβλημάτων πειθαρχίας. Ανέφεραν ότι η χρήση του διαλόγου και της συζήτησης με τους μαθητές και μαθήτριες αποτελεί τη βάση για την επίλυση των καθημερινών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

Από την άλλη πλευρά, κάποιοι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι επιλέγουν να συμπεριφέρονται περισσότερο αυταρχικά και να κινούνται σε ένα πλαίσιο επιβολής πειθαρχίας κάνοντας συχνές παρατηρήσεις. Εκτιμούν ότι με την αυστηρότητα και την πειθαρχία αποφεύγονται και προλαμβάνονται παραπτώματα και λάθος συμπεριφορές από τα παιδιά. Ακόμη, ορισμένοι καθηγητές και καθηγήτριες προβαίνουν στο διαχωρισμό σε ισοδύναμες ομάδες, ακόμα και σε ομάδες με βάση το φύλο, όπου κρίνεται σκόπιμο και χρήσιμο. Τέλος, ανέφεραν ότι η καλή γνώση του αντικειμένου και η βοήθεια προς τα αδύναμα παιδιά μέσα στο μάθημα έχουν σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη της συνοχής στο εκάστοτε τμήμα.

Ερευνητική Ερώτηση 3: Επάρκεια και Ελλείψεις στις Γνώσεις

Τέλος, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν κατά τη φοίτησή τους στο πανεπιστήμιο έλαβαν επαρκή κατάρτιση για να διδάξουν σε μικτά τμήματα αγοριών και κοριτσιών το μάθημα της φυσικής αγωγής. Από τους 152 ερωτηθέντες, οι 66 απάντησαν ότι η κατάρτισή τους ήταν επαρκής (43,4%), ενώ οι 84 δήλωσαν ότι δεν ήταν επαρκής (55,2%) και ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 1,3 δεν απάντησε στην ερώτηση. Με την ανάλυση περιεχομένου οργανώθηκαν οι λόγοι για τους οποίους οι συμμετέχοντες θεώρησαν την κατάρτισή τους επαρκή ή μη-επαρκή και παρουσιάζονται στους Πίνακες 7 και 8.

Πίνακας 7. Επαρκείς γνώσεις: Τι καλύπτει το πρόγραμμα σπουδών στα Τ.Ε.Φ.Α.Α. αναφορικά στην κατάρτιση των σπουδαστών τους για τη διδασκαλία της ΦΑ σε μικτά τμήματα.

Τι καλύπτει το πρόγραμμα σπουδών στα ΤΕΦΑΑ	%
Τις ηλικιακές διαφορές	9.1
Τις διαφορές φύλου (κινητικές, σωματικές, ψυχολογικές)	8.3
Τον τρόπο διδασκαλίας σε μεικτές ομάδες	7.0
Τον τρόπο αντιμετώπισης του κάθε φύλου	5.0

Την ψυχολογία του παιδιού	4.9
Ποικιλία δραστηριοτήτων και επιλογή της καταλληλότερης	4.5
Τους τρόπους αντιμετώπισης των δυσκολιών ανάμεσα στα δυο φύλα	3.2
Την εμπειρία διδασκαλίας	1.4

Πίνακας 8. Ανεπαρκείς γνώσεις: Τι λείπει από το πρόγραμμα σπουδών των Τ.Ε.Φ.Α.Α. αναφορικά στην κατάρτιση των φοιτούντων για τη διδασκαλία της ΦΑ σε μικτά τμήματα

Τι λείπει από το πρόγραμμα σπουδών των ΤΕΦΑΑ	%
Διδακτική εμπειρία (περισσότερες ώρες πρακτικής άσκησης)	15.0
Γνώσεις των προβλημάτων των νέων σε κοινωνιολογικό-παιδαγωγικό επίπεδο	11.2
Ο τρόπος αντιμετώπισης των διαφορών των δυο φύλων	12.0
Τακτικά σεμινάρια στους εκπαιδευτικούς μετά την αποφοίτησή τους από το πανεπιστήμιο	9.0
Μαθήματα φύλου, π.χ. ισότητας φύλου, ψυχολογίας φύλου	8.0

Με βάση τα στοιχεία που συλλέχθηκαν, οι συμμετέχοντες που υποστήριξαν ότι η κατάρτισή τους υπήρξε επαρκής ανέφεραν ότι διδάχθηκαν για την πλειοψηφία των παραγόντων εκείνων που είναι σημαντικοί για τη διεξαγωγή ενός αποτελεσματικού μαθήματος φυσικής αγωγής με γνώμονα την ισότιμη μεταχείριση αγοριών και κοριτσιών. Από την άλλη, αυτά που κάποιοι εκτίμησαν πως υπολείπονται από την εκπαίδευσή τους είναι η γνώση για τα προβλήματα που απασχολούν τους νέους και νέες στη σημερινή κοινωνία και ο τρόπος επίλυσης αυτών. Εκτιμήθηκαν ως επιτακτική ανάγκη οι εξειδικευμένες γνώσεις πάνω σε θέματα ισότητας φύλου και πρόσθετης ψυχολογίας για την καλύτερη αντιμετώπιση και προσαρμογή του μαθήματος στις ανάγκες του κάθε παιδιού. Κοινό στοιχείο στην παραπάνω κατηγοριοποίηση αποτέλεσε η αντιμετώπιση των δυσκολιών και διαφορών μεταξύ των φύλων. Από ένα 12% αυτό εκλήφθηκε ως έλλειψη γνώσεων πάνω στο θέμα, ενώ από ένα άλλο 3% αναφέρθηκε ως επάρκεια γνώσεων. Το αποτέλεσμα αυτό πιθανά αντανακλά αυτούς που διδάχθηκαν και αυτούς που δε διδάχθηκαν τρόπους διαχείρισης έμφυλων διαφορών.

Συζήτηση & Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων και εμπειριών φοιτητών, φοιτητριών και εν' ενεργεία εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής ως προς την ετοιμότητα και γνώσεις τους να διδάξουν σε μικτά σχολικά τμήματα, όπου ταυτόχρονα διαχειρίζονται ομάδες αγοριών και κοριτσιών. Σε γενικές γραμμές με βάση τις τρεις ερευνητικές ερωτήσεις, τα ευρήματα είναι αισιόδοξα και αναδεικνύουν υψηλότερη αποτελεσματικότητα του μαθήματος όταν αυτό γίνεται σε μικτές ομάδες. Ωστόσο, καταγράφηκαν και κάποιες σημαντικές αναφορές αντιλαμβανόμενων έμφυλων διαφορών και δυσκολιών, τις οποίες παρατήρησαν τόσο οι φοιτητές και φοιτήτριες στο πλαίσιο της πρακτικής τους άσκησης όσο και οι εν' ενεργεία εκπαιδευτικοί στις τάξεις τους. Επιπρόσθετα, η ερευνητική υπόθεση πως άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί θα διαφέρουν στις απόψεις τους περί επίδοσης αγοριών και κοριτσιών, δεν επαληθεύθηκε. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες που ρωτήθηκαν, αντιλαμβάνονταν παρόμοιες διαφορές στην επίδοση των αγοριών και κοριτσιών μέσα στο μάθημα της φυσικής αγωγής.

Εξετάζοντας την προτίμηση για διδασκαλία σε ομάδες με βάση το φύλο, οι περισσότεροι επέλεξαν τη διδασκαλία σε μεικτές ομάδες φύλου, ενώ αρκετοί είναι και εκείνοι που διαφώνησαν και τόνισαν ότι το μάθημα διεξάγεται καλύτερα σε αμιγείς ομάδες. Η βαθμίδα εκπαίδευσης φάνηκε να είναι μια σημαντική παράμετρος, καθώς προτιμάται η διδασκαλία σε μικτά τμήματα στην πρωτοβάθμια και σε αμιγή στη δευτεροβάθμια, επιχειρηματολογώντας ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες αλλάζουν και χρειάζεται να γίνεται διαχωρισμός όταν μπαίνουν στην εφηβεία. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δυστυχώς δε διαφέρουν πολύ από αυτά της κατά πολύ παλαιότερης έρευνας της Σιδηροπούλου-Δημακάκου (1990) όπου πολλοί καθηγητές και καθηγήτριες πίστευαν πως κορίτσια και αγόρια πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο σε θέματα εκπαίδευσης και εργασίας, ενώ για κάποιους άλλους η εκπαίδευση των παιδιών έπρεπε να διαφέρει με βάση το φύλο τους. Συνολικά, όμως διαφάνηκε η καλή πρόθεση και προσπάθεια των εκπαιδευτικών για εξάλειψη των έμφυλων διαχωρισμών στην τάξη. Πιθανολογούμε ότι στην καθημερινότητα, το στοιχείο αυτό συχνά έρχεται σε αντιπαράθεση με τις

αντιλήψεις και πεποιθήσεις που ήδη έχουν οι εκπαιδευτικοί, καθώς είναι μεγαλωμένοι, και πολύ φυσιολογικά, επηρεασμένοι από το κοινωνικό περιβάλλον και τα μηνύματα του ευρύτερου χώρου στον οποίο ζουν, κινούνται και εργάζονται. Να σημειωθεί ότι μόνο τα τελευταία χρόνια τέθηκε το θέμα της ισότητας των δύο φύλων, ασκήθηκε έντονη κριτική και έγινε προσπάθεια εξάλειψης των παραδοσιακών στερεότυπων για τους ρόλους των δύο φύλων τόσο μέσα στα σχολικά βιβλία όσο και στο σχολικό χώρο.

Στην παρούσα έρευνα, παρατηρήθηκε ότι τα κορίτσια ακόμη εμφανίζουν αυξημένη ντροπαλότητα και κατώτερη λόγω υποτίμησης των ικανοτήτων τους, αλλά και μειωμένη συμμετοχή, ενώ τα αγόρια αντίστοιχα εμφανίζονται απειθάρχα και πιο δραστήρια. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του μαθήματος της φυσικής αγωγής έχει καταγραφεί από έρευνες πληθώρα διαφορών ανά φύλο σε διάφορες συμπεριφορές. Έτσι, σε διαχρονική μελέτη των Jacobs, Lanza, Osgood, Eccles και Wigfield (2002) προέκυψε ότι τα αγόρια αντιλαμβάνονται σταθερά ότι είναι σημαντικά καλύτερα στη φυσική αγωγή από τα κορίτσια σε όλες τις τάξεις από το δημοτικό έως και το λύκειο. Σύμφωνα με παλαιότερη έρευνα των Luke και Core (1994) τα κορίτσια δείχνουν να έχουν λιγότερο ανταγωνιστικές δράσεις και δίνουν περισσότερη έμφαση σε προγράμματα άσκησης και αργότερα στην εφηβεία εμφανίζουν ακόμη χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής σε φυσικές δραστηριότητες (Allison, Dwyer, & Makin, 1999). Επιπρόσθετα, οι Garcia-Lopez, Olivares, Hidalgo, Beidel και Turner (2001) αναφέρουν ότι τα κορίτσια ηλικίας 14 έως 17 εμφανίζονται να είναι πιο ευπαθή στον αρνητικό σχολιασμό από τον περίγυρο. Πολύ πιθανόν, ο φόβος αρνητικού σχολιασμού από τους συμμαθητές να τις ανησυχεί σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με τα αγόρια και στη συνέχεια να επηρεάζει αρνητικά τη συμμετοχή τους, στοιχείο που αναφέρεται και σε έρευνα των La Greca και Lopez (1998). Όσον αφορά τα αγόρια, αυτά φάνηκαν να εμπλέκονται σε πιο δραστήριο βαθμό και με μεγαλύτερη ενέργεια συγκριτικά με τα κορίτσια στο παιχνίδι, σε ελεύθερες δραστηριότητες, σε γυμναστικές ασκήσεις και στο μάθημα της γυμναστικής. Έδειξαν να προτιμούν τις ανταγωνιστικές δραστηριότητες που προκαλούν τα όρια τους, τα ομαδικά αθλήματα και εκτιμήθηκαν ως περισσότερο ικανά, ως καλύτεροι στα αθλήματα. Ταυτόχρονα όμως καταγράφηκε πως μέσα στο μάθημα τα αγόρια εκδηλώνουν συμπεριφορές απειθαρχίας, πρόκλησης τσακωμών, αρνητικά σχόλια για τα κορίτσια υποβιβάζοντας τις ικανότητές τους, με κατάληξη την αποφυγή σύστασης μικτών ομάδων μέσα στο μάθημα.

Τα προαναφερθέντα, προέκυψαν όταν οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητά τους. Που μπορεί όμως να οδηγήσουν αυτού του είδους αντιλήψεις οι οποίες μάλιστα εκφράζονται και ως δυσκολίες; Πιθανολογούμε πως οδηγούν στη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων ή και στην εγκατάλειψη κάποιων δραστηριοτήτων. Ένα παράδειγμα δίνεται με τον αποκλεισμό των κοριτσιών από «αγορίστικα» αθλήματα, όπως το ράγκμπι, που λειτούργησε και ως καθοριστικός παράγοντας πλήρους εγκατάλειψης από πλευράς των κοριτσιών των αθλημάτων στο γυμνάσιο (Taylor, Legrand, & Newton, 1999). Στην παρούσα έρευνα στην περίπτωση των συμπεριφορών που εμφανίζονται και στα δυο φύλα αναφέρθηκε η προτίμηση διαφορετικών δραστηριοτήτων. Τα αγόρια δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση για αθλοπαιδιές (καλαθοσφαίριση, ποδόσφαιρο, χειροσφαίριση), ενώ οι μαθήτριες δείχνουν υψηλότερο ενθουσιασμό προς αθλητικές δραστηριότητες που δίνουν έμφαση στο ωραίο σώμα και δεν υπάρχει σωματική επαφή με αντίπαλο. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με τα ευρήματα των ερευνητριών Hill και Cleven (2005) που αναφέρουν ότι η προτίμηση των αγοριών για τις αθλητικές δραστηριότητες όπως η άρση βαρών και το χόκεϊ, πιθανά να βασίζεται σε κοινωνικά πρότυπα και πολιτισμικά στερεότυπα. Η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων που κεντρίζουν το ενδιαφέρον του κάθε φύλου υποστηρίζεται ότι συμβάλει στη διακύμανση του επιπέδου ευχαρίστησης που αντλούν τα δυο φύλα στη σχολική φυσική αγωγή (Derry & Phillips, 2004; Sadker & Sadker, 1994).

Σημαντικό όμως θεωρείται το ότι οι εκπαιδευτικοί της έρευνας μας πιστεύουν ότι (α) προσαρμόζοντας τα προγράμματα ώστε να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα των παιδιών, (β) διαχωρίζοντας τα παιδιά ως προς τις ικανότητες και (γ) ενθαρρύνοντας και επιβραβεύοντας την προσπάθεια, καταφέρνουν να αντιμετωπίσουν τις διάφορες δυσκολίες που προκύπτουν κατά τη διάρκεια του μαθήματος τους. Ακόμη πιο σημαντικό είναι το ότι προσανατολίζοντας τους μαθητές και μαθήτριες στην προσπάθεια και συμμετοχή αντί στο αποτέλεσμα και τη νίκη επιτυγχάνουν την ενίσχυση του ομαδικού παιχνιδιού και του θετικού κλίματος. Μερικές από τις μεθόδους διδασκαλίας που εμφανίζονται στη βιβλιογραφία (Brown, Brown, & Hussey, 1996; Hutchinson, 1995) με στόχο τον περιορισμό και εξάλειψη των διακρίσεων φύλου στη φυσική αγωγή είναι η χρήση εξοπλισμού προσαρμοσμένου όχι στο φύλο αλλά στις σωματικές διαστάσεις, η χρήση αθλητικών πρότυπων και

των δυο φύλων, η καταλληλότητα της γλώσσας, η παρέμβαση και διόρθωση οποιασδήποτε συμπεριφοράς σχετικής με διάκριση φύλου μέσα στη τάξη, ώστε να αντιμετωπιστούν οι όποιες δυσκολίες εμφανίζονται κατά τη διδασκαλία του μαθήματος.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ευρήματα της έρευνας, είτε για τους μηχανισμούς αντιμετώπισης δυσκολιών ή τις πρακτικές διδασκαλίας, χρειάζονται γνώσεις. Ο μισός πληθυσμός της παρούσας έρευνας εκτίμησε ότι η ακαδημαϊκή του προετοιμασία δεν ήταν αρκετή για να αντιμετωπίσει αγόρια και κορίτσια επιτυχώς και αποτελεσματικά μέσα στο μάθημα, αποφεύγοντας την παλιά πάγια πρακτική του διαχωρισμού ομάδων με βάση το φύλο. Σταδιακά τα ακαδημαϊκά τμήματα της χώρας έχουν αλλάξει την πρακτική διδασκαλίας των αθλοπαιδιών από αμιγή τμήματα φύλου των φοιτούντων σε μικτά τμήματα. Δίνεται εκεί λοιπόν μια πρώτη εμπειρία συνύπαρξης, εκμάθησης και εξέλιξης. Επιπρόσθετα στα περισσότερα Τ.Ε.Φ.Α.Α. έχουν προστεθεί πολύτιμες ώρες πρακτικής άσκησης σε σχολεία. Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή η διδασκαλία μαθημάτων σε θέματα φύλου και ισότητας έχει και αυτή ξεκινήσει. Όλα τα παραπάνω μαζί με τα νέα διδακτικά βιβλία, όπου έχει γίνει σημαντική δουλειά στη χρήση κατάλληλης γλώσσας και παραδειγμάτων που θα προσεγγίζουν το ίδιο αποτελεσματικά αγόρια και κορίτσια, η εξάλειψη έμφυλων στερεοτύπων πιθανά να χαρακτηρίσει τις επόμενες γενιές ελλήνων και ελληνίδων πολιτών, αυτών που τώρα φοιτούν στο σχολείο. Τέλος, τα τελευταία χρόνια έχουν εσωματωθεί στα προγράμματα σπουδών των ΤΕΦΑΑ, πιο σύγχρονες μαθησιακές και διδακτικές προσεγγίσεις, όπως η ομαδοσυνεργατική, τα συλλογικά διδασκαλίας (π.χ. αμοιβαίο συλλογικό διδασκαλίας, συλλογική μη αποκλεισμού, κ.ά.), η διαθεματική προσέγγιση, και γενικότερα πιο μαθητοκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας (Διγγελίδης, 2007). Οι προσεγγίσεις αυτές, διδάσκονται ευρέως και σε σεμινάρια των εν ενεργεία εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής με σκοπό την επιμόρφωσή τους σε αυτές τις νέες προσεγγίσεις, οι οποίες επιτρέπουν την ανοιχτή και ίση πρόσβαση όλων στην άσκηση και στον αθλητισμό και είναι χρήσιμες τόσο για την αποτελεσματική λειτουργία των μικτών τμημάτων, όσο και για την καταπολέμηση των σχετικών με το φύλο κοινωνικών στερεοτύπων.

Είναι βέβαια επιτακτική ανάγκη η αναθεώρηση των απόψεων πολλών εκπαιδευτικών που συνεχίζουν να διαχωρίζουν αγόρια και κορίτσια στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Είναι σημαντική η απουσία σχετικών μελετών στην Ελλάδα που θα προβάλουν θεσμικές αλλαγές και δομές στο μάθημα της φυσικής αγωγής με στόχο τη διακοπή αναπαραγωγής της διαφοροποίησης μεταξύ των δυο φύλων. Οι αρμόδιοι φορείς χρειάζεται να εστιάσουν περαιτέρω στη διδακτική της παιδαγωγικής που θα προάγει την ισότιμη ανάπτυξη των παιδιών. Τέλος, χρήσιμοι θα ήταν και τακτικοί κύκλοι επιμόρφωσης προς τους εκπαιδευτικούς μετά την αποφοίτησή τους από το πανεπιστήμιο, στα θέματα: (α) προβλήματα των νέων σε κοινωνιολογικό-παιδαγωγικό επίπεδο, (β) νέοι τρόποι αντίληψης, προσέγγισης και αντιμετώπισης των έμφυλων διαφορών, (γ) μαθήματα ισότητας φύλου, ψυχολογίας φύλου, κ.ά.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δίνουν πληροφορίες σχετικές με κενά που πιθανά να εμφανίζει η εκπαίδευση των καθηγητών και καθηγητριών φυσικής αγωγής όσον αφορά στην ισότιμη διαχείριση μαθητών και μαθητριών μέσα στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα αποτελέσματα αλλά και τους περιορισμούς της έρευνας αυτής (π.χ., πολύ ενδεικτικό δείγμα για τον ευρύ ελληνικό πληθυσμό των ΚΦΑ, το σύντομο περιγραφικό ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε, δε συμμετείχαν φοιτούντες και από τα πέντε Τ.Ε.Φ.Α.Α. της χώρας), εκτιμάται ως χρήσιμη η περαιτέρω μελέτη της προσέγγισης των μαθητών και μαθητριών και της ίσης μεταχείρισης αυτών στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Θεμιτό είναι να διεξαχθούν έρευνες σε φοιτητές και φοιτήτριες όλων των τμημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φυσικής αγωγής και αθλητισμού ώστε να γνωρίσουμε σε πλάτος εάν η ίδια η πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα. Περαιτέρω συστηματική διερεύνηση των στάσεων και συμπεριφορών των εν ενεργεία εκπαιδευτικών για το ρόλο του φύλου στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας θα δώσει επίσης σημαντικές γνώσεις. Τέλος, σε μελλοντική έρευνα θα ήταν σκόπιμο να εξεταστεί σε ποιο βαθμό και με ποια μορφή εμφανίζεται ο διαχωρισμός των φύλων στη σχολική πράξη καθώς και κατά πόσο ο καθηγητής, η καθηγήτρια φυσικής αγωγής λειτουργεί ως πομπός από τον οποίο εκπέμπονται σεξιστικά ή όχι μηνύματα μέσα από τις αθλητικές δραστηριότητες, τις εικόνες, τη γλώσσα που χρησιμοποιεί, τα οποία εκλαμβάνονται και αυτοεκπληρώνονται από τους δέκτες-μαθητές και μαθήτριες.

Σημασία για τη Φυσική Αγωγή

Συνοψίζοντας, η συγκέντρωση πληροφοριών αναφορικά στην επάρκεια και στις ελλείψεις της εκπαίδευσης των καθηγητών και καθηγητριών φυσικής αγωγής και αθλητισμού μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο εργαλείο στα χέρια αρμοδίων φορέων για τον αρτιότερο σχεδιασμό και την ολόπλευρη αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των φοιτητών και φοιτητριών. Πρόκειται για μία αλυσίδα, καθώς η νέα πρακτική της διδασκαλίας των φοιτητών και φοιτητριών σε μικτά τμήματα μέσα στα ΤΕΦΑΑ εκτιμάται πως παρέχει τις βάσεις για αποφυγή του έμφυλου διαχωρισμού της σχολικής τάξης και κατ' επέκταση της διαίωσης των έμφυλων αθλητικών στερεοτύπων (π.χ., ανδρικά και γυναικεία αθλήματα). Οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων σπουδών στα ΤΕΦΑΑ θα χρειαστεί στο εγγύς μέλλον να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα αυτής της νέας πρακτικής καθώς και το περιεχόμενο των σπουδών που προσφέρεται αναφορικά στα δυο φύλα, ώστε να προωθούν την ισοτιμία μεταξύ μαθητών και μαθητριών.

Σημασία για την Ποιότητα Ζωής

Στο πλαίσιο του γενικότερου στόχου της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, αναφέρονται η πολύπλευρη ανάπτυξη των μαθητών ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, με απώτερο στόχο τη γαλούχηση ολοκληρωμένων ατόμων. Τα άτομα αυτά θα πρέπει να μπορούν να λειτουργήσουν μέσα στην κοινωνική δομή της χώρας και να στηρίζουν το δημοκρατικό πολίτευμα αυτής. Καθώς ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει εκτιμηθεί ως εμφανής και σημαντικός, η κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευτικών αποτελεί στοιχείο που με τη σειρά του μπορεί να επηρεάσει σημαντικά προς την επιθυμητή κοινωνική δομή.

Βιβλιογραφία

- Allison, K., Dwyer, J., & Makin, S. (1999). Self-efficacy and participation in vigorous physical activity by high school students. *Health Education & Behavior, 26*, 12-24.
- Boyatzis, R.E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Newbury Park, CA: Sage.
- Brown, S., Brown, D., & Hussey, K. (1996). Promote equality in the classroom. *Strategies, 9*, 19-22.
- Danish, S.J. (1996). Learning life skills through sports. *The APA Monitor, 27*, 10.
- Δεληγιάννη, Β., & Ζιώγου, Σ., (1993). *Εκπαίδευση και Φύλο - Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάντας.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Ζιώγου, Σ., & Φρόση, Α. (επιμέλεια) (2002). *Φύλο και πραγματικότητα στην Ελλάδα, Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Derry, J. & Philipps, D.A. (2004). Comparisons of selected student and teacher variables in all-girls and coeducational physical education environments. *Physical Educator, 61*, 23-35.
- Διγγελίδης Ν. (2007). *Το φάσμα των μεθόδων διδασκαλίας στη φυσική αγωγή: Από τη θεωρία στην πράξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.
- Flintoff, A., (1997). Gender relations in physical education initial teacher education. In G. Clarke & B. Humber Stone (Eds.) *Researching women in sport*. London: Macmillan Press.
- Garcia-Lopez, L.J., Olivares, J., Hidalgo, M.D., Beidel, D.C., & Turner, S.M. (2001). Psychometric properties of the social phobia and anxiety inventory, the social anxiety scale for adolescents, the fear of negative evaluation scale, and the social avoidance and distress scale in an adolescent Spanish-speaking sample. *Journal of Psychopathology and Behavioural Assessment, 23*, 51-59.
- Hill, G. & Cleven, B. (2005). A Comparison of 9th Grade Male and Female Physical Education Activities Preferences and Support for Coeducational Groupings. *Physical Educator, 62*, 187-197.
- Hutchins, G.E. (1995). Gender-fair teaching in physical education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance, 66*, 42-47.
- Jacobs, J.E., Lanza, S., Osgood, D.W, Eccles, J.S., & Wigfield, A. (2002). Changes in children's self competence and values: Gender and domain differences across grades one through twelve. *Child Development, 73*, 509-527.

- La Greca, A.M. & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 83-94
- Laker, A., Laker, J.C., & Leab, S. (2003). School experience and the issue of gender sport. *Education and Society*, 8, 73-89.
- Luke, M. & Cope, L. (1994). Student attitudes toward teacher behavior and program content in school physical education. *The Physical Educator*, 51, 57-66.
- Παπαϊωάννου, Α. Γούδας, Μ., & Θεοδωράκης, Γ. (2003). *Για μια καλύτερη φυσική αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.
- Ραζάκου, Φ., Τσαπακίδου, Α., Μπέης, Κ., & Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1990). *Ο προσανατολισμός της Ελληνίδας στη μέση τεχνική εκπαίδευση, όπως διαμορφώνεται από τον κοινωνικό και επαγγελματικό ρόλο της γυναίκας*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Τομέας Παιδαγωγικής.
- Taylor, W., Legrand, N., & Newton, J. (1999) Myth and reality: Exploring teenage school girls sport participation, *Journal of the International Council for Health, Physical Education. Recreation, Sport and Dance*, 35, 33-36.
- United Nations Division for the Advancement of Women (2007). *Women 2000 and beyond: Women, gender equality, and sport*. NY: Division for the Advancement of Women of the United Nations Secretariat.
- Χρόνη, Σ. (2006). Ισότητα και ισοτιμία στον αθλητισμό: Εκπαίδευση προπονητών και καθηγητών φυσικής αγωγής σε θέματα φύλου. *Σύγχρονα Θέματα*, 94, 85-88.
- Χρόνη, Σ. & Χατζηγεωργιάδης, Α. (2007). *Φύλα και ισότητα στην κοινωνία*. Στο Βιβλίο εκπαιδευτικού για την εφαρμογή προγραμμάτων που προωθούν την ισότητα - Καλλιπάτειρα. Αθήνα: Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας Υπ.Ε.Π.Θ.
- Τσομπανάκη, Θ., (2003). Διερεύνηση παραγόντων που σχετίζονται με την ενασχόληση των παιδιών ηλικίας 7-12 ετών με τον αθλητισμό. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, 1, 143-151.
- Sadker, M. & Sadker, D. (1994). *Failing at fairness: How America's schools cheat girls*. New York, NY: MacMillan Publishing Co.
- Scraton, S. (1987), Boys muscle in where angels fear to tread - girls' sub-cultures and physical activities. In J. Horne (ed.) *Sport, leisure and social relations*, (pp.160-186). London: Routledge & Kegan Paul.

